

วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี

ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 เดือนเมษายน ถึง มิถุนายน 2569

เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน
ของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์ไพรน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
CREATIVE ECONOMY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT
OF SAI NOI HOMESTAY ECOTOURISM VILLAGE,
PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

สรিকা นนทะสร*, อรรถเวทย์ พฤกษ์สถาพร, นลินี พานสายตา

Sarika Nonthasorn*, Atthawet Prougestaporn, Naline Phansaita

วิทยาลัยดุสิตธานี

Dusit Thani College

*Corresponding Author e-Mail: sarika.no@dtc.ac.th

(Received: 2026, April 21; Revised: 2026, June 11; Accepted: 2026, June 19)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อ ศึกษากระบวนการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจากทุนวัฒนธรรม 2) เพื่อวิเคราะห์การจัดการแบบมีส่วนร่วมของเครือข่าย “บวร” และ 3) เพื่อสังเคราะห์รูปแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ฐานชุมชนเพื่อความยั่งยืนของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์ไพรน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน ด้วยการคัดเลือกแบบเจาะจง ผ่านการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และวิเคราะห์เชิงธีม

ผลการวิจัยพบว่า 1) การสร้างมูลค่าชุมชนใช้กระบวนการ “สาธิต ปฏิบัติจริง นำกลับบ้าน” ผ่านกิจกรรมภูมิปัญญา เช่น การทำยาหม่องสมุนไพร ปักสไบมอญ และทำขนมไทยมงคล ซึ่งใช้วัตถุดิบในพื้นที่เพื่อลดต้นทุนและสร้างเอกลักษณ์ ช่วยดึงดูดการท่องเที่ยวซ้ำและเพิ่มรายได้หมุนเวียนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง 2) การจัดการแบบมีส่วนร่วมขับเคลื่อนผ่านเครือข่าย “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน/รัฐ) โดยมีบ้านเป็นฐานถ่ายทอดความรู้ วัดเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม และรัฐสนับสนุนมาตรฐานบริการ บริหารงานโดยคณะกรรมการโฮมสเตย์ที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน และ 3) รูปแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อความยั่งยืนสังเคราะห์ “โมเดลการสร้างคุณค่าจากวัฒนธรรมสู่ระบบชุมชนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน เชื่อมโยงความสำเร็จใน 3 มิติ ได้แก่ มิติเศรษฐกิจ รายได้เติบโตเฉลี่ยร้อยละ 15-20 ต่อปี มิติสังคมเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์มีสวัสดิการชุมชนและชมรมผู้สูงอายุ และมิติสิ่งแวดล้อมมีการลดใช้พลาสติก ผลิตภัณฑ์ชีวภาพ และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในการเปลี่ยนต้นทุนทางวัฒนธรรมเป็นคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี

ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 เดือนเมษายน ถึง มิถุนายน 2569

คำสำคัญ: เศรษฐกิจสร้างสรรค์; ทิวทัศน์วัฒนธรรม; ความยั่งยืน

ABSTRACT

This qualitative research aimed to: 1) examine the process of economic value creation from cultural capital; 2) analyze participatory management through the Borworn (home-temple-school/government) network; and 3) synthesize a community-based creative economy model to support the sustainability of Sai Noi Homestay Village, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. This qualitative research employed purposive sampling to select ten key informants. Data were collected through semi-structured interviews and participant observation. Data credibility was ensured through triangulation, and thematic analysis was employed for data analysis.

The findings revealed that: 1) community value creation was driven by a “demonstration - hands-on practice - take-home” process through local wisdom activities such as herbal balm making, Mon-style sash embroidery, and auspicious Thai dessert production. These activities utilized local materials to reduce costs and create a distinctive identity, thereby encouraging repeat visitation and generating continuous household income circulation within the community; 2) participatory management was mobilized through the Borworn network, in which households served as the primary base for knowledge transmission, temples functioned as cultural centers, and government agencies supported service standards. Management was overseen by a homestay committee management was overseen by the homestay committee, which strengthened community capacity and participation, thereby strengthening community cohesion; and 3) The Creative Economy Model for Sustainability Community Development. This study synthesizes a “Culture-to-Value Creation Model” for a Sustainable Creative Tourism Community, which links success across three balanced dimensions. Economically, community income has grown at an average rate of 15-20% per year. Socially, the model has fostered a sense of pride in local identity, alongside the establishment of community welfare systems and elderly associations. Environmentally, it has promoted plastic reduction, the production of bio-fertilizers, and the conservation of Bueng Bua Luang wetland. This model reflects the successful transformation of cultural capital into economic and social value, thereby contributing to the sustainable conservation of community resources and local cultural resources.

Keywords: Creative Economy; Cultural Capital; Sustainability

บทนำ

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) โดยคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ระบุว่า การพัฒนาควรสร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มนุษย์ในปัจจุบันตอบสนองความต้องการของตนเองได้ โดยไม่ทำลายความสามารถของคนรุ่นหลัง (World Commission on Environment and Development, Online, 1987) แนวคิดนี้ได้รับการต่อยอดโดย Elkington (Online, 1998) ผ่านกรอบหลัก 3 ประการ (triple bottom line) ที่มุ่งให้ภาคธุรกิจและชุมชนพัฒนาอย่างมีสมดุลในสามมิติ ได้แก่ สังคม (social) สิ่งแวดล้อม (environmental) และเศรษฐกิจ (economic) แนวคิดนี้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวที่มุ่งส่งเสริมรายได้และคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ในระยะยาว ทั้งนี้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (creative economy) ได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน โดย Howkins (2001, p. 7) อธิบายว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์คือระบบเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยความคิดและนวัตกรรม ซึ่งสามารถเปลี่ยนทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ ขณะที่ Throsby (2008, p. 149) ชี้ให้เห็นว่าการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจากวัฒนธรรมมีความเชื่อมโยงกับทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญที่ช่วยสร้างความโดดเด่นและความสามารถในการแข่งขันของชุมชน นอกจากนี้รายงานขององค์การการค้าและการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Conference on Trade and Development: UNCTAD, Online, 2022) ยังระบุว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีบทบาทสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน เนื่องจากสามารถเชื่อมโยงมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเข้าด้วยกันได้อย่างเป็นระบบ ทั้งยังมีส่วนช่วยในการสร้างงาน สร้างรายได้ เพิ่มโอกาสทางการส่งออก และส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้นการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนาชุมชนจึงนับเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจังหวัดท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลกในฐานะเมืองมรดกทางวัฒนธรรมของไทย มีทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่า แต่การพัฒนาในระดับพื้นที่ยังเผชิญความท้าทายจากความเหลื่อมล้ำระหว่างเศรษฐกิจเมืองกับเศรษฐกิจชนบท โดยเฉพาะพื้นที่ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล มีศักยภาพด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาไทยที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนผ่านทุนทางวัฒนธรรมจึงเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น กรณีของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์ไทรน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นโฮมสเตย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ.2552 อีกทั้งยังได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์อาเซียน (ASEAN Homestay Standard) ในปี พ.ศ.2560 จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเป็น

โฮมสเตย์ที่ผ่านมาตรฐานเพื่อเป็นต้นแบบโฮมสเตย์เพื่อสุขภาพ (healthy homestay) ในปี พ.ศ.2563 โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นตัวอย่างของการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ใช้ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การรำมอญ การทำขนมไทย การนวดแผนไทย และพิธีกรรมท้องถิ่น มาต่อยอดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับ Richards (2014, pp. 130-135) ที่อธิบายว่าความคิดสร้างสรรค์มีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยวผ่านการสร้างคุณค่าจากประสบการณ์ (experiential value) และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว ซึ่งช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของพื้นที่ในเชิงสร้างสรรค์

แม้ว่าจะมีงานศึกษาจำนวนมากที่กล่าวถึงความเชื่อมโยงระหว่างความคิดสร้างสรรค์กับการท่องเที่ยว และแนวโน้มของการเปลี่ยนผ่านจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นมรดกที่จับต้องได้ไปสู่การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชน (Richards, 2014, pp. 132-136) อย่างไรก็ตามงานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาในระดับนโยบายหรือพื้นที่ท่องเที่ยวระดับจังหวัด โดยให้ความสำคัญกับการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (วรวิทย์ เกิดสวัสดิ์, วัชรินทร์ ระฤกชาติ, ฤทธิพงษ์ ระฤกชาติ และนิศานาถ เนตรบารมี, 2568, หน้า 168-170) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืน (เบญจวรรณ เบญจกรณ์, สุรพงษ์ วงษ์ปาน และพุทธพร ลีวิเศษ, 2568, หน้า 53) ตลอดจนการกำหนดกลยุทธ์ในการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานความยั่งยืน (สุพัฒน์ แก้วจันทร์, 2565, หน้า 73) ยังปรากฏช่องว่างทางวิชาการเกี่ยวกับการศึกษากลไกเชิงโครงสร้างในระดับชุมชน

ขณะที่งานวิจัยเชิงลึกที่บูรณาการ "ทุนวัฒนธรรม เศรษฐกิจสร้างสรรค์ กลไกบวร" ในระดับหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ยังมีจำนวนจำกัด โดยเฉพาะในบริบทชุมชนไทย-มอญที่ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์อาเซียน นอกจากนี้งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บางส่วนยังคงมุ่งเน้นมิติทางเศรษฐกิจและการออกแบบกิจกรรมเป็นหลัก (อนุวัฒน์ ชมภูปัญญา และธนัสสา โรจนตระกูล, 2565, หน้า 420) แต่ยังขาดการสังเคราะห์รูปแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ฐานชุมชนที่เชื่อมโยงผลลัพธ์ทั้งสามมิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ

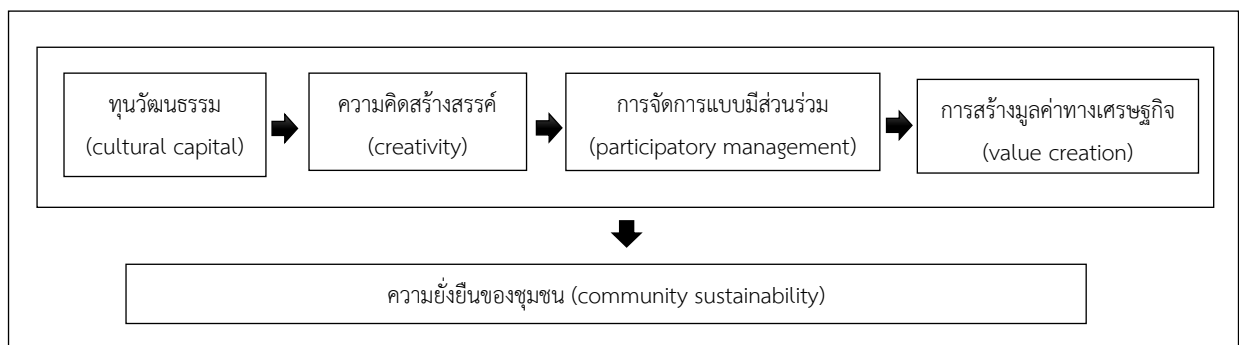
งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยมุ่งศึกษากลไกการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ฐานชุมชนผ่านกรอบแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลไกบวรมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์กรณีศึกษาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์ไทรน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษานี้นำไปสู่การเสนอโมเดลเศรษฐกิจสร้างสรรค์ฐานชุมชนที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางวัฒนธรรม กลไกความร่วมมือของชุมชน และผลลัพธ์การพัฒนาอย่างยั่งยืน สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวโดยชุมชนอื่น ๆ ในอนาคตได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจากทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์ไทรน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อวิเคราะห์ระบบการจัดการแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน/รัฐ) ที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การกระจายประโยชน์ และความเข้มแข็งของชุมชน
3. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ฐานชุมชน โดยเชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมเข้ากับคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อความยั่งยืนในระยะยาว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัยมุ่งทำความเข้าใจและวิเคราะห์ความเชื่อมโยงเกื้อหนุนกันของกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อความยั่งยืนของชุมชน โดยใช้ทุนวัฒนธรรม (cultural capital) เป็นฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ร่วมกับการคิดสร้างสรรค์ (creativity) เพื่อออกแบบและต่อยอดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์อันมีอัตลักษณ์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดคุณค่าภายใต้การจัดการแบบมีส่วนร่วม (participatory management) ของภาคีเครือข่ายบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน/รัฐ) เป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการและสร้างความร่วมมือของชุมชน กระบวนการดังกล่าวเอื้อต่อการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ (value creation) ผ่านทั้งกิจกรรมท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ และสร้างรายได้แก่ชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชน (community sustainability) ทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก การศึกษาครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 คน เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับชุมชน โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ครอบคลุมผู้นำชุมชน คณะกรรมการโฮมสเตย์ ผู้ประกอบการฐานกิจกรรม และผู้นำทางจิต

วิญญาณในพื้นที่ ได้แก่ ประธาน รองประธาน และกรรมการชุมชนท่องเที่ยว สมาชิกโฮมสเตย์ไทรน้อย และตัวแทนฐานกิจกรรมต่าง ๆ โดยผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคนต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์ไทรน้อย และมีประสบการณ์การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่น้อยกว่า 10 ปี เพื่อให้สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกได้ ทั้งนี้การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสิ้นสุดลงเมื่อข้อมูลถึงจุดอิ่มตัว (data saturation) ตามเกณฑ์ของ Guest, Bunce & Johnson (2006, p. 65) ที่ระบุว่าข้อมูลจะเพียงพอเมื่อไม่มีประเด็นใหม่เกิดขึ้นเพิ่มเติม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) พัฒนาจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามกรอบเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยกำหนดแนวคำถามหลัก ครอบคลุมประเด็นการใช้ทุนวัฒนธรรม การสร้างนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ กลไกความร่วมมือของชุมชน และผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ลักษณะคำถามเป็นแบบปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นและถ่ายทอดประสบการณ์ได้อย่างอิสระ (Creswell, 2014, p. 26) ผู้วิจัยสามารถซักถามเพิ่มเติมได้ตามบริบทของการสนทนา ทั้งนี้มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย ความครอบคลุมของเนื้อหา และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ก่อนนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ รวมถึงปรับคำถามอย่างยืดหยุ่นระหว่างการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุม (Creswell, 2014, p. 22)

ในการพิทักษ์สิทธิ์และจริยธรรมการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลทุกคนได้รับการชี้แจงวัตถุประสงค์ สิทธิในการถอนตัว และการเก็บรักษาความลับก่อนลงนามในแบบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย ทั้งนี้การศึกษาผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในคน มหาวิทยาลัยรังสิต เลขที่โครงการ COA. NO. RSUERB2023-026 และดำเนินการภายใต้หลักความถูกต้อง โปร่งใส และเคารพศักดิ์ศรีของผู้ให้ข้อมูลทุกคน

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) การเก็บข้อมูลดำเนินการตามแนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของ Spradley (Online, 1980) ร่วมกับการบันทึกภาคสนาม (field notes) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อรวบรวมข้อมูลด้านบริบท วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่ปรากฏในสถานการณ์จริง

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงธีม (thematic analysis) ตามกระบวนการ 6 ขั้นตอนของ Braun & Clarke (2006, p. 79) ได้แก่ 1) การทำความเข้าใจกับข้อมูล ผ่านการถอดความแบบคำต่อคำ (verbatim transcription) และอ่านทบทวนเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาและบันทึกประเด็นสำคัญเบื้องต้นที่ปรากฏ 2) การสร้างรหัส (coding) โดยกำหนดรหัสจากข้อความหรือประโยคที่สะท้อนประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3) การค้นหาธีม (themes) โดยนำรหัสที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาจัดกลุ่ม (categorization) เพื่อสังเคราะห์เป็นประเด็นย่อย (sub-themes) และพัฒนาเป็นธีมหลัก (themes)

4) การทบทวนนิมิต เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างนิมิตที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูล 5) กำหนดความหมายและตั้งชื่อนิมิต และ 6) การจัดทำรายงานผลการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้นิมิตหลักที่ตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย พร้อมทั้งข้อความอ้างอิงจากผู้ให้ข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตีความ ทั้งนี้การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (trustworthiness) ด้วยเทคนิคการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) และการตรวจทาน ข้อมูลโดยผู้ให้ข้อมูล (member checking) ควบคู่กับการบันทึกกระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบ (audit trail) เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ โดยอ้างอิงตามแนวทางของ Lincoln & Guba (1985, p. 319)

ผลการวิจัย

1. การศึกษากระบวนการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจากทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของหมู่บ้านท่องเที่ยวฯ ไทรน้อย พบว่าได้พัฒนา “กระบวนการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจากทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น” ผ่านการออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ให้ผู้มาเยือนมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ โดยใช้กระบวนการ “สาธิต ปฏิบัติจริง นำกลับบ้าน” เป็นหัวใจสำคัญ กิจกรรมเด่นประกอบด้วย การสาธิตวิธีสกัดสมุนไพรทำสบู่ การปักลายมอญ การสานปลาตะเพียน การทำหมี่กรอบ ขนมมวงคล และการทำอิฐมอญแบบดั้งเดิม ทุกกิจกรรมใช้วัตถุดิบภายในชุมชน เช่น มะกรูด ขมิ้น ตะไคร้ พักข้าว ใบตาล และดินเหนียว จึงช่วยลดต้นทุนของวัตถุดิบ พร้อมสร้างเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ โดยมีค่าใช้จ่ายเข้าร่วมกิจกรรมอยู่ในช่วง 20-300 บาทต่อคน ทำให้เข้าถึงได้ทั้งนักท่องเที่ยวทั่วไป เยาวชน และกลุ่มศึกษาดูงาน ข้อมูลภาคสนามสะท้อนอย่างชัดเจนว่าชุมชนไม่ได้ขายเพียงสินค้า แต่ขาย ประสบการณ์ลงมือทำจริง

“...วัตถุดิบปลูกเอง ทำสบู่ได้หลายสูตร ต้นทุนต่ำ แต่ขายได้ดีเพราะนักท่องเที่ยวทำเองและเอากลับบ้าน...” (K3)

“...หมี่กรอบกับงานจักสาน เราทำกันมานาน พอเอามาเป็นฐานกิจกรรม นักท่องเที่ยวก็สนุก ได้เรียนรู้ และเราก็มีรายได้ด้วย...” (K5)

“...ลักษณะการต้อนรับด้วยชุดมอญ คำบรรยายแบบบ้าน ๆ และเรื่องเล่าวิถีชีวิต เป็นปัจจัยที่สร้างความประทับใจและภาพจำของนักท่องเที่ยว...” (K3, K4)

ลักษณะสำคัญของการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชน ไม่ได้เกิดจากการแสดงวัฒนธรรมให้ชมแบบผู้ชม ผู้ให้บริการ แต่เป็นการเปลี่ยน “ผู้มาเยือน” ให้กลายเป็น “ผู้ร่วมผลิต” หรือ co-creator ผ่านการเรียนรู้ การลงมือ และการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีคุณค่าทางจิตใจมากขึ้น เช่น สบู่สมุนไพรหรือปลาตะเพียนที่ผู้มาเยือนทำเอง ทำให้เกิดความเต็มใจจ่าย (Willingness to Pay) และการบอกต่อในเชิงบวก นำไปสู่การกลับมาใช้บริการซ้ำ กระบวนการดังกล่าวสามารถ “แปลงทุนวัฒนธรรมเป็นรายได้” ได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในระดับรายได้ครัวเรือนและรายได้รวมของชุมชน ทำให้เกิดการหมุนเวียนของเศรษฐกิจภายในพื้นที่ พร้อมทั้งช่วยให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลับมามีชีวิตในรูปแบบที่ร่วมสมัยและสัมพันธ์กับสังคมปัจจุบัน สร้างความยั่งยืนทางวัฒนธรรมควบคู่กับความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

2. วิเคราะห์ระบบการจัดการแบบมีส่วนร่วมของเครือข่าย บวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน/รัฐ) ที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การกระจายประโยชน์ และความเข้มแข็งของชุมชน

2.1 การขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชนเกิดขึ้นภายใต้กลไกความร่วมมือของเครือข่าย “บวร” (บ้าน-วัด-โรงเรียน/รัฐ) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การจัดการท่องเที่ยวมีความเป็นระบบ ความร่วมมือของแต่ละภาคส่วนมีบทบาทเฉพาะที่สอดคล้องประสานกันอย่างชัดเจน ผลการวิจัยพบว่า ระบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนดำเนินไปภายใต้ความร่วมมือของเครือข่าย “บวร” เป็นโครงสร้างสำคัญที่ทำให้ชุมชนพัฒนาอย่างเป็นระบบ เริ่มจากบทบาทของ “บ” คือบ้าน ชุมชนใช้พลังบวรบ้านทั้งหมด 10 หมู่บ้านในตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล เพื่อนำมาเป็นที่พักโฮมสเตย์ และจะมีบ้านของประธานชุมชนท่องเที่ยวๆ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางต้อนรับนักท่องเที่ยวก่อนที่จะกระจายนักท่องเที่ยวไปยังฐานกิจกรรมหรือบ้านพักต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นที่เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านแต่ละหลังนำทรัพยากรที่มีอยู่มาพัฒนาเป็นฐานกิจกรรม เช่น ทำสบู่สมุนไพร หมี่กรอบ ขนมไทยโบราณ ขนมไทยมงคล 9 อย่าง ปักสไบ นวดตากะลามะพร้าว และทำอิฐมอญ บ้านพักได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ตั้งแต่ปี 2552 และได้รับการต่ออายุจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดความเชื่อมั่นด้านความสะอาด ความปลอดภัย และระบบบริการ ส่งผลให้หลายครัวเรือนสามารถสร้างรายได้โดยตรงจากกิจกรรมที่ตนรับผิดชอบ บทบาทของ “ว” คือวัด ซึ่งมีอยู่ 5 วัด ได้แก่ วัดท่าสุทธาวาส วัดไทรน้อย วัดปราสาททอง วัดเก่าห้อง และวัดบุญกันนาวาส พบว่าเป็นพื้นที่สำคัญในการรักษาวิถีไทย มอญและกิจกรรมทางศาสนา ชุมชนใช้วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยว สาธิตศิลปะป้องกันตัว การบรรยายประวัติศาสตร์ จัดประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ทำบุญตักบาตร ประเพณีสงกรานต์ขึ้นปีใหม่ เป็นจุดพักในเส้นทางปั่นจักรยานของนักท่องเที่ยว และกิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์ชุมชน ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวและสร้างความประทับใจเชิงจิตวิญญาณแก่นักท่องเที่ยว สำหรับบทบาทของ “ร” คือโรงเรียน/รัฐ พบว่าโรงเรียนในพื้นที่มี 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดปราสาททอง โรงเรียนวัดบุญกันนาวาส และโรงเรียนวัดไทรน้อย ไม่ได้เป็นเพียงสถานศึกษาตามหลักสูตร แต่ทำหน้าที่เสมือน “ห้องเรียนชุมชน” เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการร่ำมอญ นำกิจกรรมสาธิต การแสดงแม่ไม้มวยไทยในการต้อนรับนักท่องเที่ยว และฝึกทำผลิตภัณฑ์จริง เช่น ขนมไทย การแปรรูปสมุนไพร การนวด และการเป็นมัคคุเทศก์เยาวชน นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐ ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และเกษตรอำเภอ ยังสนับสนุนด้านสุขอนามัย ความปลอดภัย และการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ ส่งผลให้ชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า

“...ศูนย์เรียนรู้ในหมู่บ้านรวมกิจกรรมกว่า 15 ฐาน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือทำจริง ไม่ใช่ดูอย่างเดียว...” (K1)

“...เด็กนักเรียนมาช่วยต้อนรับและเผยแพร่วัฒนธรรมทุกสัปดาห์...” (K2)

แสดงให้เห็นถึงการสืบทอดภูมิปัญญาและอัตลักษณ์สู่คนรุ่นใหม่อย่างเป็นรูปธรรม

2.2 ระบบบริหารจัดการและการกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรม พบว่าชุมชนมีระบบการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมผ่าน “คณะกรรมการโฮมสเตย์” ที่กำกับและประสานการดำเนินงานด้านมาตรฐานบริการ คุณภาพกิจกรรม และการวางแผนต้อนรับนักท่องเที่ยว คณะกรรมการประกอบด้วยตัวแทนครัวเรือน กลุ่มฐานกิจกรรม และผู้นำชุมชน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ส่งผลต่อความโปร่งใส ความเป็นธรรม และการยอมรับของคนในพื้นที่ การแบ่งรายได้มีความชัดเจน โดยประธานหมู่บ้านท่องเที่ยวฯ ไตรน้อย จะหัก 10% ของรายได้แต่ละครั้งเข้าส่วนกลางเพื่อนำไปบริหารจัดการ เช่น ป้ายเส้นทาง และภูมิทัศน์ต้อนรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้กองทุนกลางยังนำไปใช้เป็นการศึกษา บำรุงวัด สนับสนุนโรงเรียน และกิจกรรมสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการขยะและผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ ระบบดังกล่าวทำให้เกิดการหมุนเวียนทรัพยากรและเป็นประโยชน์ต่อคนทั้งชุมชน ไม่ใช่เฉพาะครัวเรือนเจ้าของฐานกิจกรรม ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนตรงกันว่า ระบบนี้ช่วยลดข้อขัดแย้งภายในและสร้างความสามัคคี ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า

“...ก่อนจัดกิจกรรมทุกครั้งต้องประชุมร่วมกัน...” (K2)

“...ถ้านักท่องเที่ยวเยอะ จะกระจายงานไปตามฐานเพื่อให้ทุกครัวเรือนได้รายได้...” (K3)

“...ชาวบ้านปลูกพืช แปลรูป แล้วมาวางขายที่โฮมสเตย์ เป็นรายได้หมุนเวียนในชุมชน...” (K5)

สะท้อนให้เห็นบทบาทของชุมชนในฐานะ “เจ้าของทรัพยากรและเจ้าของกระบวนการ” ระบบบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของเครือข่าย “บวร” ทำให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการกระจายประโยชน์สู่ครัวเรือนจำนวนมาก ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเข้มแข็งทางสังคม

3. สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ฐานชุมชน โดยเชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมเข้ากับคุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อความยั่งยืนในระยะยาว ผลการวิจัยพบว่า การนำทุนวัฒนธรรมของชุมชนมาพัฒนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวกอย่างเป็นรูปธรรมในสามมิติ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นถึงรูปแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ฐานชุมชนที่เชื่อมโยง “การอนุรักษ์” เข้ากับ “การสร้างมูลค่า” ได้อย่างสมดุล ในด้านเศรษฐกิจพบว่าชุมชนสามารถสร้างรายได้จากบริการที่พัก การจำหน่ายอาหารพื้นบ้าน และผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญา เช่น สบู่สมุนไพร สไบมอญ ขนมมกคล และอิฐมอญ โดยกิจกรรมเชิงเรียนรู้เป็นช่องทางสำคัญในการสร้างรายได้ อัตราค่าบริการอยู่ระหว่าง 20-300 บาทต่อคน ในปี พ.ศ.2567 มีนักท่องเที่ยวรวม 2,360 คน ส่งผลให้รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 15-20 ต่อปี และมีการกระจายรายได้ไปสู่หลายครัวเรือน ทั้งผู้จัดกิจกรรม ผู้ทำอาหาร และผู้ผลิตของฝาก ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...นักท่องเที่ยวมาแต่ละที หลายบ้านขายของได้ ไม่ใช่มีรายได้แค่บ้านโฮมสเตย์ค่ะ...” (K6)

“...สมุนไพรปลูกกันเองในหมู่บ้าน ต้นทุนต่ำ แต่ทำสบู่ ยาหม่อง ขายได้เรื่อย ๆ...” (K3)

คำให้สัมภาษณ์เหล่านี้สะท้อนว่ารายได้ไม่ได้กระจุกตัว แต่หมุนเวียนภายในชุมชนจนเกิดเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง

ในด้านสังคม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมช่วยสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์มอญให้แก่สมาชิกทุกช่วงวัย ภูมิปัญญาที่เคยจำกัดอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น การสานตะเพียน การปักสไบ และการทำขนมมงคล ถูกถ่ายทอดผ่านกิจกรรมสาธิตและลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างรุ่น เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาในบริบทของชุมชน ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“...เด็ก ๆ มาช่วยปักสไบ สอนทำขนม เขาไม่อายุวัฒนธรรมของตัวเองแล้วนะ ภูมิใจที่ได้ใส่ชุดมอญต้อนรับแขก...” (K1)

อีกทั้ง “...ฐานเรียนรู้ของแต่ละบ้านเราสอนกันเอง ถ่ายทอดกันเอง ทำให้ความรู้ไม่หายไป...” (K5)

นอกจากนี้ชุมชนได้จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อรวมกลุ่มสมาชิกวัยสูงอายุ จำนวน 181 คน โดยชมรมดำเนินกิจกรรมด้านสวัสดิการผ่านกองทุน “เพื่อนช่วยเพื่อน” ซึ่งเป็นระบบสนับสนุนค่าจัดงานศพของสมาชิกอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อมีสมาชิกเสียชีวิต สมาชิกกองทุนจะจ่ายเงินคนละ 100 บาท โดยแบ่งเป็น 80% มอบให้ทายาทผู้เสียชีวิต และ 20% สำหรับค่าใช้จ่ายงานศพ เช่น พวงหรีดหรือพิธีกรรมต่าง ๆ กองทุนเปิดรับสมาชิกปีละสองครั้งในเดือนเมษายนและตุลาคม กลไกดังกล่าวช่วยลดภาระครอบครัวผู้เสียชีวิต สร้างความเข้มแข็งทางสังคม และสะท้อนรูปแบบการดูแลกันในระดับชุมชน ตามที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

“เราจัดชมรมผู้สูงอายุ ก็รวมผู้สูงอายุในชุมชนของเรา สมาชิกผู้สูงอายุของเรา มีจำนวน 600 กว่าคน มาสมัครเป็นสมาชิกของเราเกือบ 300 คน” (K2)

“...ถ้าสมาชิกเสียชีวิต เราก็จะนำเงิน คนละ 100 บาทเพื่อไปช่วยเหลือการทำศพ...” (K1)

“...เราจะเปิดรับสมาชิก 2 ช่วง คือ เดือนเมษายน กับตุลาคม เพื่อให้เขามาเป็นสมาชิก...” (K9)

ในด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีมาตรการจัดการทรัพยากรที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เช่น การใช้ใบตองและจานหลุมแทนภาชนะพลาสติก การนำเศษอาหารมาผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ และการอนุรักษ์บึงบัวหลวงให้เป็นพื้นที่สีเขียวสำหรับพักผ่อนและเก็บดอกบัวไปไหว้พระ ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า

“เราลดพลาสติกค่ะ ใช้ใบตอง จานหลุม ล้างแล้วใช้ซ้ำได้ ช่วยลดผลกระทบต่อธรรมชาติ...” (K7)

และ “...เศษอาหารเอามาทำปุ๋ย ปลูกผักในหมู่บ้านต่อ...” (K3) แนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเช่นนี้ทำให้การท่องเที่ยวไม่สร้างภาระต่อสิ่งแวดล้อม แต่เป็นแรงสนับสนุนให้ชุมชนรักษาทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปด้วย

รูปแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โฮมสเตย์ไทรน้อยไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการค้าขายหรือการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว แต่เป็น “กลไกพัฒนา” ที่ทำให้ทุนวัฒนธรรมถูกนำมาใช้สร้างรายได้ เกิดความภูมิใจ และคงไว้ซึ่งสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานของการมีส่วนร่วม ความเป็นธรรม และการกระจายประโยชน์สู่สมาชิกทุกกลุ่มในชุมชน ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนทั้งสามมิติคือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อันเป็นรากฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนในระยะยาว

อภิปรายผล

เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนของหมู่บ้านท่องเที่ยว ไทรน้อย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. กระบวนการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจจากทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ผลการศึกษาพบว่า หมู่บ้านท่องเที่ยว ไทรน้อย สามารถแปลง “ทุนวัฒนธรรม” ให้กลายเป็น “นวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” ผ่านการออกแบบประสบการณ์ลงมือปฏิบัติจริง (hands-on learning) สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของ Howkins (2001, p. 10) ที่มองว่าความคิดสร้างสรรค์และวัฒนธรรมชุมชนเป็นทรัพย์สินทางเศรษฐกิจที่สร้างมูลค่าได้จริง และสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (experiential learning) ของ Kolb (2015, p. 42) อธิบายว่าการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงนำไปสู่การรับรู้คุณค่าในระดับลึก ซึมซับอัตลักษณ์รากเหง้าของพื้นที่ได้ นักท่องเที่ยวมีประสบการณ์ผ่านการเรียนรู้ด้วยกระบวนการ “สาธิต ปฏิบัติจริง นำกลับบ้าน” สะท้อนถึงการเปลี่ยนจากสินค้าเชิงวัฒนธรรมสู่การสร้างประสบการณ์ที่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดตรรกะเน้นการบริการเป็นหลัก (service-dominant logic) ของ Lusch & Vargo (2014, p. 161) ที่มองว่าคุณค่าเกิดจากการรับรู้และประสบการณ์ของผู้บริโภค (value-in-use) ซึ่งนำไปสู่การรับรู้คุณค่าทางจิตใจและความเต็มใจในการจ่ายที่สูงขึ้น (Lusch & Vargo, 2014, p. 161) สอดคล้องกับ ศรีบุญ จันทรวงศ์ (2564, หน้า 114) ที่ชี้ให้เห็นว่าทุนทางวัฒนธรรมสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สามารถใช้ทรัพยากรภายในชุมชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและเสริมแรงใจแก่นักท่องเที่ยว และสอดคล้องกับ ธีรพร แสงพิรุณ, รุ่งนภา เลิศพัชรพงศ์ และอังศรีสา แสงจำนงค์ (2565, หน้า 286) ที่พบว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมบนฐานทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่การสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยว สะท้อนแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ชี้ว่าความยั่งยืนจะเกิดขึ้นต่อเมื่อชุมชนทำหน้าที่เป็น “ผู้ร่วมผลิต” (co-creator) ในการออกแบบประสบการณ์ร่วมกับนักท่องเที่ยวและส่งผลกระทบต่อความตั้งใจบอกต่อและกลับมาเยือนซ้ำในอนาคต (Lusch & Vargo, 2014, p. 161; Richards, 2014, p. 134) เช่นเดียวกันกับหมู่บ้านท่องเที่ยว ไทรน้อย

2. ระบบการจัดการแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายบรร (บ้าน-วัด-โรงเรียน/รัฐ) ระบบการจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านท่องเที่ยว ไทรน้อยขับเคลื่อนอยู่บน “กลไกบรร” โดยแต่ละภาคส่วนมีบทบาทเชื่อมโยงกันจนเกิดเป็นระบบพัฒนาแบบองค์รวม แนวทางนี้สอดคล้องกับ พระณัฐธรรณชัย จันดาผล, พระพรสวรรค์ ใจตรง, พระกัญจน์ แสงรุ่ง และพระจรัญสุวโจ (2563, หน้า 188-191) ที่อธิบายว่า “พลังบรร” เป็นฐานสำคัญของการสร้างความเข้มแข็งชุมชน เป็นพลังการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดความเป็นเจ้าของร่วมนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน นอกจากนี้โครงสร้างการมีส่วนร่วมของบรร ยังสอดคล้องกับ พระครูปลัดพิระ จำพวิงค์ (2567, หน้า 37-39) ที่ชี้ว่า “บรร” เป็นแนวคิดการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมซึ่งเชื่อมโยงสถาบันชุมชนให้เกิดพลังทางสังคม ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความไว้วางใจภายในพื้นที่ ผลการวิจัยของหมู่บ้านท่องเที่ยว ไทรน้อย

สะท้อนให้เห็น “พลังรวมใจ” ของสถาบันชุมชนตามแนวคิดบวรอย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมในระดับบริหารจัดการยังพบว่ามีโครงสร้างที่โปร่งใส ซึ่งสอดคล้องกับหลักการการร่วมสร้างคุณค่าตามคิตตระกะเนนการบริการเป็นหลักของ Lusch & Vargo (2014, p. 161) ที่มองว่ามูลค่าเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่ายซึ่งในบริบทของชุมชนสามารถนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง และเอื้อต่อการยอมรับของสมาชิกในชุมชน

3. รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ฐานชุมชนเพื่อความยั่งยืน หมู่บ้านท่องเที่ยว ไทรน้อย สามารถพัฒนารูปแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ฐานชุมชนที่ “เชื่อมโยงการอนุรักษ์เข้ากับการสร้างมูลค่า” ได้อย่างสมดุล สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของ Howkins (2001, pp. 7-9) ที่มองทุนวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และความคิดสร้างสรรค์เป็น “สินทรัพย์ทางเศรษฐกิจ” ที่สามารถสร้างรายได้และยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ขณะเดียวกันการออกแบบกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวลงมือทำจริง สอดคล้องกับหลักการการเรียนรู้จากประสบการณ์ ของ Kolb (2015, p. 42) และสอดคล้องกับแนวคิดคิตตระกะเนนการบริการเป็นหลักของ Lusch & Vargo (2014, p. 161) ที่มองว่าคุณค่าเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้บริโภคในการใช้ประโยชน์ สามารถส่งเสริมการรับรู้คุณค่าเชิงประสบการณ์และอารมณ์ และอาจนำไปสู่ความเต็มใจในการจ่ายและความตั้งใจกลับมาใช้บริการซ้ำ ซึ่งผลลัพธ์ 3 มิติ ประกอบด้วย 1) ด้านเศรษฐกิจ การเติบโตรายได้และการกระจายเม็ดเงินหมุนเวียนสู่เศรษฐกิจฐานราก และมีการกระจายรายได้ไปยังคนในหมู่บ้าน สอดคล้องกับ พระวิมาน คมภิรมย์ และภานุวัฒน์ สิงห์คำปอง (2565, หน้า 380-382) พบว่าการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดการสร้างรายได้และพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชน ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับ ศรีบุญ จันทรวงศ์ (2564, หน้า 118-120) ที่ยืนยันว่าการดึงภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ทำให้เกิดทั้งมูลค่าเพิ่มและรายได้ที่หมุนเวียนในชุมชนอย่างแท้จริง 2) ด้านสังคม การสืบทอดอัตลักษณ์ไทย-มอญสู่คนรุ่นใหม่เปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกับปราชญ์ชุมชน เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ อันเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม (social capital) สอดคล้องกับ พระครูใบฎีกาสุนันท์ สุวิชาโน, พระครูวิโชติสิกขกิจ, พระครูอุทัยกิจจารักษ์, สุภาภรณ์ คัลยาธนี และปริญญานิกรกุล (2565, หน้า 48-50) ที่ชี้ว่าการสร้างการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาทุนทางสังคม ซึ่งนำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชน และ 3) ด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนนำแนวปฏิบัติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมโดยการลดการใช้พลาสติก การใช้ภาชนะที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำ การนำเศษอาหารมาทำปุ๋ยหมักชีวภาพ และการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวของชุมชน สะท้อนให้เห็นว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงรักษาวิถีชีวิต สอดคล้องกับหลักการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของ UNESCO (Online, 2003) ที่ระบุว่ามรดกดังกล่าวได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และได้รับการสร้างใหม่อย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และประวัติศาสตร์ของชุมชน ส่งผลให้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการสืบทอดวัฒนธรรมสามารถดำเนินควบคู่กันเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

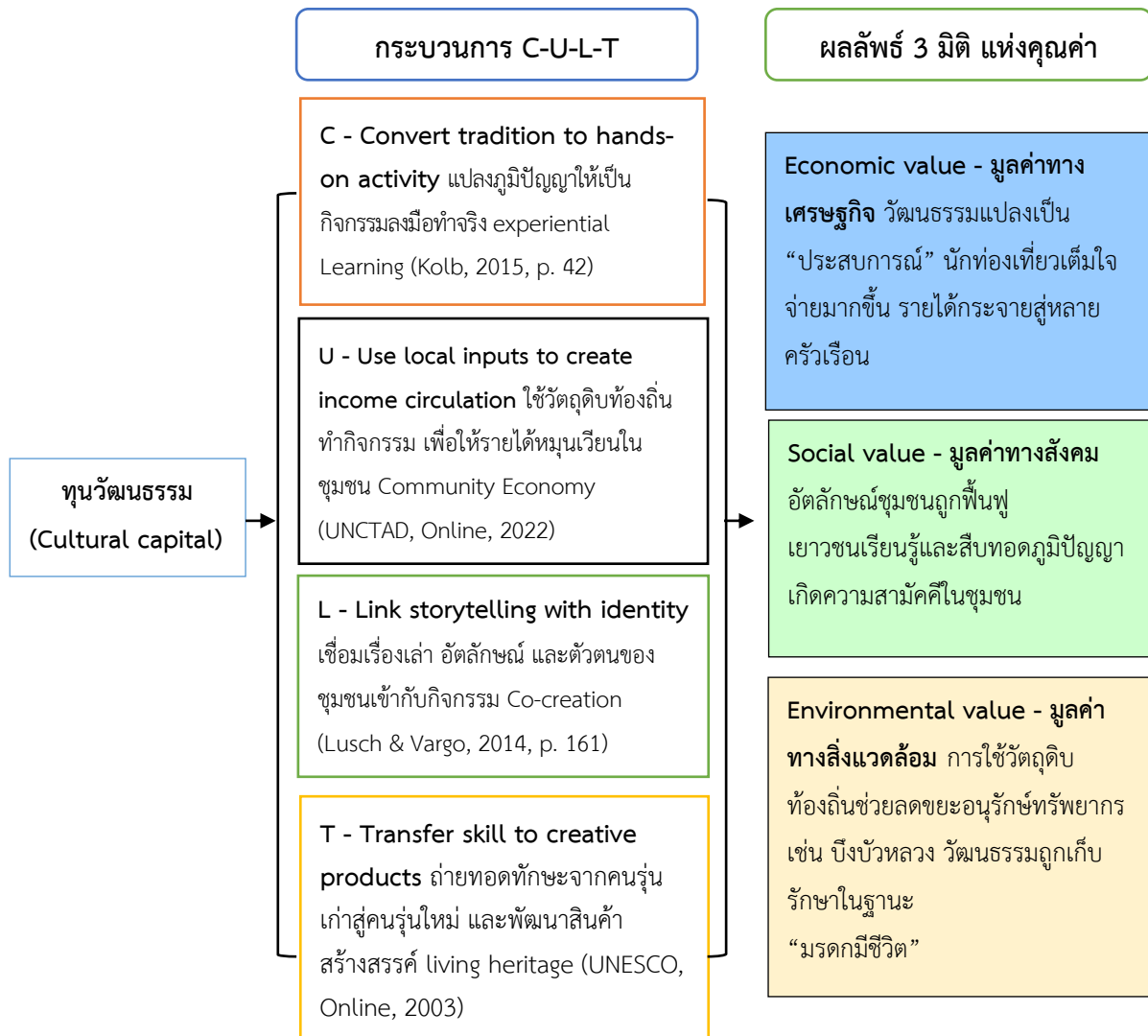

งานวิจัยนี้เติมเต็มองค์ความรู้ใหม่เชิงวิชาการโดยนำไปสู่การสังเคราะห์ “รูปแบบการสร้างมูลค่าจากทุนวัฒนธรรม (CULTURE-TO-VALUE CREATION MODEL)” ที่อธิบายกลไกการแปลงทุนวัฒนธรรมไปสู่ผลลัพธ์เชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน สะท้อนศักยภาพของชุมชนในการขับเคลื่อนความยั่งยืนและมีความหมายต่อการศึกษากิจการท่องเที่ยวชุมชนในบริบทไทย โมเดลนี้อธิบายว่าหมู่บ้านท่องเที่ยวฯ ไทน้อย นำทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดเป็นคุณค่าทั้งสามมิติผ่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นระบบ โดยมี “ทุนวัฒนธรรม” เป็นจุดตั้งต้นของกระบวนการ

จากฐานทุนดังกล่าว ชุมชนดำเนินกระบวนการสร้างคุณค่าผ่านขั้นตอน C-U-L-T ที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ การแปลงภูมิปัญญาดั้งเดิมเป็นกิจกรรมลงมือทำจริง (Convert tradition to hands-on activity: C) เช่น การสกัดสมุนไพร การปักสไบ และการสานปลาตะเพียน สะท้อนแนวทางการเรียนรู้จากประสบการณ์ (experiential learning) (Kolb, 2015, p. 42) จากนั้นคือการใช้วัตถุดิบพื้นถิ่นเพื่อให้รายได้หมุนเวียนในพื้นที่ (Use local inputs: U) ลดต้นทุนและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มีบทบาทในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น และเอื้อต่อการกระจายรายได้สู่ชุมชน ซึ่งสามารถช่วยลดการรั่วไหลของรายได้ตามแนวคิดของ UNCTAD (Online, 2022) ต่อมาคือการเชื่อมโยงเรื่องเล่าและอัตลักษณ์เข้ากับกิจกรรม (Link storytelling with identity: L) เพื่อสร้างความเข้าใจความหมายของภูมิปัญญาและความผูกพันของผู้มาเยือน สอดคล้องกับแนวทางการร่วมสร้างคุณค่า (value co-creation) ของ Lusch & Vargo (2014, p. 161) และขั้นตอนสุดท้ายคือการถ่ายทอดทักษะเพื่อต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ (Transfer skill to creative products: T) ตามแนวคิดมรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต (living heritage) ของ UNESCO (Online, 2003) ผลลัพธ์ของกระบวนการ C-U-L-T ก่อให้เกิดคุณค่าทั้งสามมิติ ได้แก่ คุณค่าทางเศรษฐกิจจากรายได้ที่เพิ่มขึ้นและหมุนเวียนภายในพื้นที่ คุณค่าทางสังคมจากการฟื้นฟูอัตลักษณ์ และคุณค่าทางสิ่งแวดล้อมจากการใช้วัตถุดิบพื้นถิ่นและการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม ดังภาพที่ 2

โมเดลการสร้างคุณค่าจากวัฒนธรรมสู่ระบบชุมชนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน (CULTURE-TO-VALUE CREATION MODEL for Sustainable Creative Tourism Community System)

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้รับ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1.1 สามารถนำไปใช้ในการพัฒนา “หลักสูตรท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ (learning tourism program)” สำหรับโรงเรียน สถาบันอุดมศึกษา หน่วยงานราชการและเอกชน ผลวิจัยชี้ว่าการลงมือทำจริงช่วยสร้างคุณค่าทางการเรียนรู้และเพิ่มความเต็มใจจ่าย ดังนั้นชุมชนสามารถต่อยอดเป็นโปรแกรมกิจกรรมเชิงศึกษา เช่น ค่า

วัฒนธรรม อบรมสมุนไพร งานหัตถกรรม และการทำอาหารพื้นบ้าน โดยคิดราคาเหมารวมเป็นแพ็คเกจ ช่วยสร้างรายได้มั่นคงตลอดปี และทำให้เยาวชนเห็นความสำคัญของภูมิปัญญา ส่งผลให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมระยะยาว

1.2 การสร้างระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในชุมชนด้วยวัตถุดิบฐานราก (local supply chain integration) เป็นการนำทรัพยากรท้องถิ่นทำกิจกรรม และถ่ายทอดทักษะเพื่อต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ มาใช้เพื่อปิดรอยรั่วไหลของรายได้ (economic leakage) และสร้างความยั่งยืนด้านทรัพยากร โดยให้ชุมชนจัดทำ "บัญชีทรัพยากรท้องถิ่น" (local resource mapping) เพื่อสำรวจว่าในพื้นที่มีวัตถุดิบใดบ้าง เช่น สมุนไพร ตากะลามาพร้าว ภูมิปัญญา แล้วนำมาใช้เป็นส่วนประกอบหลักในกิจกรรมท่องเที่ยวหรือผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ช่วยลดต้นทุนการขนส่งและต้นทุนวัตถุดิบจากภายนอก เงินรายได้จากการท่องเที่ยวจะหมุนเวียนอยู่ในหมู่บ้านลดการรั่วไหลออกนอกพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ฐานชุมชนผ่านกลไกบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน-ราชการ) อย่างเป็นรูปธรรม โดยบูรณาการการทำงานระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา หน่วยงานด้านวัฒนธรรม และภาคการท่องเที่ยว เพื่อสนับสนุนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ทั้งในรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ และการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ อันจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและลดการพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอก

2.2 หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวและการพัฒนาชุมชนควรกำหนดมาตรการสนับสนุนการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทุนวัฒนธรรมในระดับหมู่บ้าน โดยจัดสรรงบประมาณสำหรับการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน การพัฒนานวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการสร้างระบบการตลาดดิจิทัล เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของชุมชนท่องเที่ยวขนาดเล็ก รวมทั้งส่งเสริมการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างชุมชนที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมใกล้เคียงกันให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และขยายโอกาสทางเศรษฐกิจร่วมกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างหลายหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรคของแต่ละพื้นที่ เช่น รูปแบบการจัดการชุมชน การแบ่งปันรายได้ หรือการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ เพื่อสร้างโมเดลพัฒนางานท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในระดับจังหวัดหรือระดับประเทศ

2. ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวต่อเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนโดยเก็บข้อมูลรายได้ครัวเรือน อัตราการกลับมาใช้บริการซ้ำ การจ้างงานภายในชุมชน และการคงอยู่ของภูมิปัญญา เพื่อประเมินความยั่งยืนในมิติระยะยาว และกำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

3. ควรวิจัยพฤติกรรมและประสบการณ์ผู้มาเยือนอย่างละเอียด เช่น ระดับความพึงพอใจ เหตุผลในการเลือกกิจกรรม ความเต็มใจจ่าย (willingness to pay) และความผูกพันทางอารมณ์หลังการเข้าร่วม เพื่อนำผลลัพธ์ไปออกแบบกิจกรรมให้ตอบโจทย์กลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายและเพิ่มผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ

บรรณานุกรม

- ถิรพร แสงพิรุณ, รุ่งนภา เลิศพัชรพงศ์ และอังค์ริสา แสงจำนงค์. (2565). การศึกษากิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนคลองรางจระเข้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ*, 29(1), หน้า 274-294.
- เบญจวรรณ เบญจกรณ์, สุรพงษ์ วงษ์ปาน และพุทธพร ลีวิเศษ. (2568). อิทธิพลเชิงโครงสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเชียงราย. *วารสารจันทร์เกษมสาร*, 31(1), หน้า 49-63.
- พระครูใบฎีกาสุนิห์ สุวิชาโน, พระครูวิโชติสิกขกิจ, พระครูอุทัยกิจจารักษ์, สุภางค์พิมพ์ คล้ายธานี และปริญญานิกรกุล. (2565). การมีส่วนร่วม ความปรองดองสมานฉันท์: พลังบวรในสังคมไทย. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 5(1), หน้า 41-54.
- พระครูปลัดพีระ จำพวงค์. (2567). การบริหารวัดด้วย “บวร”. *วารสารชัยมงคลปริทรรศน์*, 1(2), หน้า 33-41.
- พระณัฏฐธัมมชัย จันทาผล, พระพรสวรรค์ ใจตรง, พระกัญจน์ แสงรุ่ง และพระจรรย์สุวโจ. (2563). การศึกษาการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรของวัดจำปา อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารมจร อุบลปริทรรศน์*, 5(1), หน้า 183-193.
- พระวิมาน คมภิระปญโญ และภานุวัฒน์ สิงห์คำป้อง. (2565). การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางทรัพยากรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนดอนตู ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารมหาจุฬาริชาการ*, 9(3), หน้า 376-392.
- วรวิทย์ เกิดสวัสดิ์, วชิรินทร์ ระฤกชาติ, ฤทธิพงษ์ ระฤกชาติ และนิศานาถ เนตรบารมี. (2568). รูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดอ่างทอง. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*, 15(2), หน้า 165-177.
- ศรัญญู จันทรวงศ์. (2564). *ปัจจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเส้นทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมย่านเมืองเก่าริมแม่น้ำเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทางวัฒนธรรม, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัฒน์ แก้วจันทร์. (2565). กลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานความยั่งยืน. *วารสาร มจร เลย์ปริทัศน์*, 3(1), หน้า 70-77.
- อนุวัฒน์ ชมภูปัญญา และธนัสภา โรจนตระกูล. (2565). การพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วมสู่ชุมชนท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. *วารสารสถาบันพัฒนาการเรียนรู้ศาสตร์สมัยใหม่*, 7(8), หน้า 414-430.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), pp. 77-101.
- Creswell, J.W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Elkington, J. (1998). *Cannibals with forks: The triple bottom line of 21st century business* (Online). Available: <https://dn721609.ca.archive.org/0/items/BusinessMoneyBooksarchive/Cannibals%20With%20Forks%20-%20The%20Triple%20Bottom%20Line%20of%2021st%20Century%20Business.pdf> [2025, December 9].
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18(1), pp. 59-82.
- Howkins, J. (2001). *The creative economy: How people make money from ideas*. London: Penguin.
- Kolb, D.A. (2015). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development* (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.
- Lincoln, Y.S., & Guba, E.G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Newbury Park, CA: Sage.
- Lusch, R.F., & Vargo, S.L. (2014). *Service-dominant logic: Premises, perspectives, possibilities*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Richards, G. (2014). Creativity and tourism in the city. *Current issues in Tourism*, 17(2), pp. 119-144.
- Spradley, J.P. (1980). *Participant observation* (Online). Available: https://cpb-us-e1.wpmucdn.com/blogs.uoregon.edu/dist/e/14077/files/2017/01/spradley-participant_observation-2cg3cpu.pdf [2025, December 9].
- Throsby, D. (2008). The concentric circles model of the cultural industries. *Cultural trends*, 17(3), pp. 147-164.
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2022). *Creative economy outlook 2022: The international year of creative economy for sustainable development: Pathway to resilient creative industries* (Online). Available: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctsce2022d1_en.pdf [2025, December 15].
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage* (Online). Available: <https://ich.unesco.org/doc/src/01852-EN.pdf> [2025, December 15].

วารสารวิชาการศรียปทุม ชลบุรี

ปีที่ 22 ฉบับที่ 2 เดือนเมษายน ถึง มิถุนายน 2569

World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future*

(Online). Available: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [2025, December 15].